

УДК 351.741

О.О. СОРОКА, Інститут права та суспільних відносин Міжнародного університету розвитку людини «Україна»

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ПРИВАТНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ

Ключові слова: адміністративна відповідальність юридичних осіб, вищий навчальний заклад приватною форми власності, адміністративно-господарська санкція

Системне реформування вищої освіти, яка, відповідно до потреб інтенсифікації економічного розвитку країни, повинна бути передумовою для її прискореного соціально-економічного розвитку та якісного оновлення життя суспільства обумовлює актуальність дослідження такого відносно нового та правого феномену, як адміністративна відповідальність вищого навчального закладу приватної форми власності.

Питання адміністративної відповідальності юридичних осіб завжди привертала увагу науковців, зокрема деякі аспекти розглядали в своїх працях Ю.П. Битяк, В.В. Галунько, В.Т. Гарашук, В.А. Гуменюк, Г.В. Джагунов, Є.В. Додін, О.В. Дьяченко, О.Л. Жильцов, О.Т. Зима, В.В. Зуй, А.Т. Комзюк, О.С. Літошенко, В.І. Олефір, І.Й. Слубський та інші. Однак ці вчені розкривали не адміністративну відповідальність вищого навчального закладу приватної форми власності, а досліджували інші – більш широкі або суміжні категорії. Комплексного дослідження даної проблематики до сьогодні не проводилося.

Розглядаючи адміністративну відповідальність вищого навчального закладу приватної форми власності, слід зауважити, що окремі науковці заперечують факт наявності адміністративної відповідальності юридичних осіб. Це зумовлено переважно тим, що в КУпАП юридичні особи не згадуються, окремий ко-

дифікований акт, присвячений цьому питанню, відсутній, а правові норми, які складають згаданий вид адміністративної відповідальності, не об'єднано в цілісну систему. Однак, ретельний аналіз чинного законодавства дозволяє стверджувати, що все вищенаведене свідчить не про відсутність адміністративної відповідальності юридичних осіб, а навпаки, про те, що інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб перебуває в процесі становлення [1]. Крім цього, об'єктивну необхідність існування в умовах демократичних перетворень та розбудови ринкових відносин в Україні адміністративної відповідальності юридичних осіб вбачає О.Л. Жильцов [2].

Законодавець дає визначення адміністративної відповідальності опосередковано, дивлячись на це поняття через правову категорію адміністративного правопорушення: адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [3].

На думку О.С. Літошенко, адміністративна відповідальність як різновид юридичної відповідальності являє собою врегульовані нормами права відносини між державою в особі органів адміністративної юрисдикції і відповідних посадових осіб та особою, яка скоїла адміністративне правопорушення, що знаходять свій вираз у застосуванні до правопорушника заходів державного примусу у вигляді адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистого, майнового та іншого характеру і владний осуд винного суб'єкта з метою попередження та припинення адміністративних правопорушень [4].

На погляд О.Т. Зими, адміністративна відповідальність юридичних осіб – це складова частина адміністративної відповідальності. Вона, розвиваючись, набула ряду ознак, що відрізняють її від адміністративної відповідальності фізичних осіб і дають змогу говорити

про неї, як про окремих підінститут адміністративної відповідальності [5]. Ю.П. Битяк і В.В. Зуй розглядають адміністративну відповідальність як вид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб перед органами виконавчої влади чи судом за порушення адміністративно-правових норм на основі застосування адміністративних стягнень [6, с.121].

І.Й. Службським запропоноване альтернативне визначення адміністративної відповідальності юридичних осіб, як засобу забезпечення виконання ними своїх обов'язків перед державою в особі повноважних органів, з чого випливає висновок про наявність двох цілей, що переслідує адміністративна відповідальність юридичних осіб: а) покарання у вигляді накладення адміністративного стягнення, б) забезпечення виконання юридичною особою своїх обов'язків перед державою з метою дотримання встановлених умов діяльності [7].

В свою чергу, Е.В. Додін вважає, що адміністративна відповідальність – це визначення повноважними державними органами через застосування адміністративно-примусових заходів, обмежень майнових, а також особистих благ і інтересів за здійснення адміністративних правопорушень [8]. А.Т. Комзюк зазначає, що адміністративна відповідальність – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладається уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права [9]. На думку В.В. Галуцька, адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб, який виражається у застосуванні уповноваженими державою публічними органами (їх посадовими особами) певного виду адміністративного примусу – адміністративного стягнення [10].

Оскільки відповідно до ч.7 ст.9 закону України від 01.06.2000 р. № 1775-III «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» діяльність у сфері освіти – це вид господарської

діяльності, то ми можемо розглядати вищий навчальний заклад приватної форми власності як суб'єкт господарювання [11].

Взагалі кажучи, суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Суб'єктами господарювання є: господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку [12, 13].

Стаття 20 Господарського кодексу зазначає, що держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів. Кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів. Права та законні інтереси зазначених суб'єктів захищаються, у тому числі, шляхом застосування адміністративно-господарських санкцій [13].

На думку Ю.П. Битяка, главу 28 Господарського кодексу повністю присвячено загальним питанням саме *адміністративної* відповідальності юридичних осіб. Він вважає, що у ній встановлено перелік *адміністративних стягнень*, які законодавець називає *адміністративно-господарськими санкціями*, надано характеристику кожному з них, визначено термін їх застосування та гарантії прав юридичних осіб у разі неправомірного притягнення їх до відповідальності [1].

Ми можемо зробити висновок, що згаданий вчений поняття адміністративно-господарської санкції прирівнює до адміністративного стягнення. Погоджуючись, з цією думкою, вважаємо її ще одним доводом на користь того, що вищий навчальний заклад приватної форми власності, як суб'єкт госпо-

дарської діяльності в сфері надання освітніх послуг є суб'єктом адміністративної відповідальності. Таким чином, дослідження поняття адміністративно-господарськими санкцій – адміністративних стягнень, що застосовуються до юридичних осіб – є важливим в межах даної публікації.

Також слід звернути увагу на твердження Ю.П. Битяка про те, що є всі підстави говорити про адміністративну відповідальність юридичних осіб, як про самостійний вид адміністративної відповідальності. Він тісно переплітається з адміністративною відповідальністю фізичних осіб. Так, у разі скоєння правопорушення юридичною особою можливо три види правових наслідків: притягнення до відповідальності посадової особи, як за порушення митних правил; притягнення до відповідальності одночасно і юридичної, і посадової осіб, як у разі скоєння порушення в сфері обмеження монополізму; притягнення до відповідальності лише юридичної особи, як у випадку порушення правил містобудування [1].

Взагалі кажучи, адміністративно-господарські санкції – заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання (в нашому випадку – вищого навчального закладу приватної форми власності) та ліквідацію його наслідків [13].

Вони застосовуються до суб'єктів господарювання (вищих навчальних закладів приватної форми власності) за порушення ними правил здійснення господарської (освітньої) діяльності уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Строки застосування адміністративно-господарських санкцій до суб'єктів господарювання встановлюються Господарським кодексом. Види адміністративно-господарських санкцій, умови та порядок їх застосування визначаються Господарським кодексом, іншими законодавчими актами. Адміністративно-господарські санкції можуть бути встановлені виключно законами.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх по-

вноважень та у порядку, встановленому законом, можуть застосовувати до суб'єктів господарювання такі адміністративно-господарські санкції: вилучення прибутку (доходу); адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); застосування антидемпінгових заходів; застосування індивідуального режиму ліцензування; зупинення дії ліцензії на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності (в нашому випадку – діяльності у сфері освіти); анулювання ліцензії на здійснення суб'єктом господарювання (вищим навчальним закладом приватної форми власності) окремих видів господарської діяльності (діяльності у сфері освіти); обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання (вищого навчального закладу приватної форми власності); скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання (вищого навчального закладу приватної форми власності); інші адміністративно-господарські санкції, встановлені Господарським кодексом та іншими законами [13].

Відповідно до пунктів 31-32 Постанови Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 р. № 1019 «Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг» за результатами перевірки дотримання ліцензійних умов орган ліцензування має право анулювати ліцензію на надання вищим навчальним закладом приватної форми власності освітніх послуг. Підставами для анулювання ліцензії є: порушення ліцензійних умов, які не можуть бути усунені протягом трьох місяців; акт про повторне протягом року порушення ліцензійних умов або вимог інших нормативно-правових актів; акт про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих для отримання ліцензії; акт про встановлення факту надання освітніх послуг за ліцензією (її копією), переданою іншій юридичній особі або фізичній особі – підприємцю; акт про невиконання зазначеного розпорядження щодо усунення фактів порушення ліцензійних умов, вимог нормативно-правових актів; акт про створення

навчальним закладом або фізичною особою – підприємцем перешкод для проведення його перевірки; рішення органу атестації або акредитації про визнання навчального закладу, окремих напрямів підготовки (спеціальностей) неакредитованим, неатестованими [14].

Отже, адміністративна відповідальність вищого навчального закладу приватної форми власності – це вид юридичної відповідальності юридичних осіб, який виражається у застосуванні уповноваженими державою публічними органами (їх посадовими особами) певного виду адміністративного стягнення – адміністративно-господарської санкції. Таким чином, вищий навчальний заклад приватної форми власності як суб'єкт господарської діяльності в сфері надання освітніх послуг є суб'єктом адміністративної відповідальності. На нього може бути накладений спеціальний вид адміністративного стягнення (такий, що застосовується до юридичних осіб) – адміністративно-господарська санкція. Їх перелік встановлений Господарським кодексом України та іншими законами. Зокрема, анулювання ліцензії – це адміністративно-господарська санкція, яка накладається органом ліцензування на вищий навчальний заклад приватної форми власності у разі існування на те законних підстав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право України : підручник / Битяк Ю. П., Гаращук В. Т., Дьяченко О. В. та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
2. Жильцов О. Л. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: процесуально-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. Л. Жильцов. – Х., 2007. – 20 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // ВВР УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
4. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. С. Літошенко. – К., 2005. – 21 с.
5. Зима О. Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. Т. Зима – Х., 2001. – 19 с.
6. Битяк Ю. П. Административное право Украины : учеб. пособ. / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй. – Харьков : Одиссей, 1999. – 224 с.
7. Слубський І. Й. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І. Й. Слубський. – К., 2008. – 20 с.
8. Додін Є. В. Адміністративна деліктологія : курс лекцій / Є. В. Додін. – Одеса : БАХВА, 1997. – 116 с.
9. Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. / [А. Т. Комзюк, В. А. Гуменюк, Г. В. Джагупов та ін.] ; за заг. ред. доц. А. Т. Комзюка. – 2-е вид., перероб. і доп. – Х. : Ун-т внутр. справ, 2000. – 99 с.
10. Адміністративне право України : навч. посіб. : у 2-х т.. Т. 1. Загальне адміністративне право / [Галуцько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. – Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. – 320 с.
11. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» : від 1.06.2000 р., № 1775-III // ВВР України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
12. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р., № 435-IV // ВВР України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
13. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р., № 436-IV // ВВР України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг» : від 08.08.2007 р., № 1019 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 60. – Ст. 2379.

Сорока О. О. Адміністративна відповідальність вищого навчального закладу приватної форми власності / О. О. Сорока // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 894–898 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12соорfv.pdf>

На основі чинного законодавства, юридичної літератури та теоретичних положень науки адміністративного права проаналізовано адміністративну відповідальність вищого навчального закладу приватної форми власності. Зроблено висновок, що на нього може бути накладений спеціальний вид адміністративного стягнення (такий, що застосовується до юридичних осіб) – адміністративно-господарська санкція (зокрема – анулювання ліцензії).

Сорока О.О. Административная ответственность высшего учебного заведения частной формы собственности

На основе действующего законодательства, юридической литературы и теоретических положений науки административного права проанализирована административная ответственность высшего учебного заведения частной формы собственности. Сделан вывод, что на него может быть наложен специальный вид административного взыскания (такой, который применяется к юридическим лицам) – административно-хозяйственная санкция (в частности – аннулирование лицензии).

Soroka O.O. Managerial Responsibility of a Higher Educational Institution of Private Pattern of Ownership

The current legislation, legal literature and theoretical claims science of administrative law analysis of the administrative responsibilities of higher education to private ownership is based. It was concluded that it may be imposed a special type of administrative action (the one that applies to legal entities) administrative and economic sanctions (including license revocation).